

ג' המצות וששת המינים בליל הסדר

שוע"ר סי' תנח

ה נוהגין במדינות אלו שהג' מצות של מצוה הן נעשין מעשרון אחד קמח כעין לחמי תודה שהיו ג' חלות נעשות מעשרון אחד שהרי היו בה שלשים חלות של מצוה נעשות מעשרה עשרונים נמצאו שלש חלות לעשרון לפיכך אנו עושין גם כן ג' מצות לעשרון זכר ללחמי תודה שהיוצא מבית האסורין חייב להביא תודה ואנו בפסח יצאנו מבית האסורין משעבוד מצרים לפיכך אנו עושין זכר ללחמי תודה.

שוע"ר סי' תעג

טז ונוהגין לחזור אחר ירק הנקרא כרפס (איפ"ך בל"א) לפי שהוא נוטריקון סי' פרך כלומר סי' רבוא עבדו עבודת פרך. ואם אין לו כרפס יקח ירק אחר מאיזה מין ירק שירצה.

יז וצריך שיהיה הירק ממיני ירקות שברכתן היא בורא פרי האדמה כשאוכלן חיים, כדי שיפטור מלברך בורא פרי האדמה על המרור שיאכל בתוך הסעודה.

כ ובזמן שבית המקדש קיים היה צריך להביא גם את הפסח בשעת אמירת ההגדה ועכשיו שחרב בית המקדש תיקנו חכמים שיהיו על השולחן בשעת אמירת ההגדה שני מיני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ... נהגו מדורות הראשונים שהבשר יהיה מפרק הנקרא זרוע לזכר שגאלם הקב"ה בזרוע נטויה והשני יהיה ביצה לפי שהוא ביעא בלשון ארמי כלומר דבעא רחמנא למפרק יתנא בדרעא מרממא.

כא ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש ... והביצה עושין בין צלויה בין מבושלת ואוכלין אותה בתוך הסעודה כמו ש[תבאר בסי' תע"ו].

אבל הבשר אין נוהגין לאכול בלילה הזה אפילו במקום שנוהגין היתר באכילת בשר צלי בלילה, מכל מקום זה הבשר שמביאין אותו זכר לפסח אם יאכלנו בלילה זה יהא נראה כאוכל קדשים בחוץ. לפיכך אם שכח לצלותו מערב יום טוב לא יצלה ביו"ט משחשכה אלא אם כן דעתו לאכול למחר ביום אבל אם דעתו להניחו ללילה השני אסור לצלותו בלילה ראשון. וכן יזהר כשצולה בלילה השני שיאכל למחר ביום ולא יניחם עד הלילה.

כו הנוהגים מטעם הידוע להם לסדר כל דברים אלו על גבי המצה, דהיינו לאחר שסדרו המצות בתוך הקערה כסדרן כהן מלמעלה ולוי תחתיו וישראל תחתיו, מסדרין על גבי הכהן הזרוע של טלה מימין והביצה משמאל והמרור למטה מעט כנגד אמצעם כעין סגו"ל, ואח"כ החרוסת מימין והכרפס משמאל והמרור של כריכה למטה מעט כנגד אמצעם כעין סגו"ל שני.

כז אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובת מרור, בחזרת (שקורין סאל"ט) ... ואינו מצוי בזמן הפסח אלא במדינות החמות ... בתמכא (שקורין קרין ... ובמרור ... והוא לענה).

כח חמשה מינים הללו מצטרפות לכזית.

ל אף על פי שכל ה' מינים אלו נקראים מרור בלשון תורה מכל מקום מדברי סופרים מצוה לחזור אחר חזרת ... ואף על פי שהחזרת אין בה מרירות מכל מקום כשהיא שוהה בקרקע מתקשה הקלח שלה ונעשה מר מאוד, ומפני כך היא נקראת מרור, ומצוה לחזור אחריה אף כשהיא מתוקה, לפי שמצות מרור היא זכר למה שמררו המצרים את חיי אבותינו בעבודת פרך והם נשתעבדו בהם בתחילה בפה רך על ידי פיוסים ונתנו להם שכר ולבסוף מררו חייהם בעבודה קשה, לכן יש לאכול החזרת שתחילתה מתוקה ורכה וסופה קשה ומר דהיינו כשהקלח שלה מתקשה כעץ ונעשה מר כלענה.

לב החרוסת צריך להיות עב לפי שהוא זכר לטיט שנשתעבדו בו אבותינו ואח"כ צריך לרכך אותו במשקה זכר לדם.

לג וצריך ליתן בתוכו תבלין הדומין לתבן כגון קנמון וזנגביל שאינן נידוכין הדק היטב, ויש בהן לאחר הדיכה חוטין קשין וארוכין קצת כמו תבן, זכר לתבן שהיו מגבלין בתוך הטיט.

לד אם חל פסח בשבת צריך ליהרר לרכך החרוסת במשקה מערב שבת, ואם שכח לרככו מערב שבת ירככו בשבת על ידי שינוי, דהיינו שמתחלה יתן המשקה לתוך הכלי ואח"כ יתן לתוכו החרוסת, ויכול לערבו באצבעו או אווז כללי ומנענע עד שיתערב.

שוע"ר סי' תעה

ג אעפ"י שבכל יו"ט חייב האדם לבצוע על לחם משנה כמו שיתבאר בסימן תקכ"ט, מכל מקום בליל פסח, יש אומרים שאין צריך כי אם אחת ומחצה, לפי שמה שדרשו חכמים ממה שכתוב לחם עני חסר וא"ו שתהא המצה פרוסה כדרכו של עני, לא דרשו אלא לגרוע מלחם משנה שאחת מהם לא תהיה שלימה, ויש אומרים שלא דרשו אלא להוסיף על לחם משנה שמלבד ב' מצות שלימות שצריך לבצוע עליהן כמו בשאר יום טוב צריך להיות עוד פרוסה אחת משום לחם עני, וכן המנהג פשוט.

ד וצריך שיאחזו שתי השלימות בידו בשעת ברכת המוציא. והפרוסה תהיה בין שתי השלימות ולא יניח הפרוסה מלמעלה, לפי שבתחלה צריך לברך המוציא ואח"כ על אכילת מצה וברכת המוציא היא על השלימה וברכת על אכילת מצה היא על הפרוסה שהיא לחם עני, ואם הפרוסה תהיה מלמעלה יצטרך לעבור על המצות כשיברך המוציא בתחלה.

ה ולאחר שגמר ברכת המוציא יש להשמיט השלישית השלימה מן ידו ויאחזו בפרוסה מלמטה ובהעליונה מלמעלה ויברך על אכילת מצה, אבל לא ישמיט מידו מצה השלימה העליונה קודם ברכת על אכילת מצה, ואין צריך לומר שלא יבצע ממנה כלום עד לאחר גמר ברכת על אכילת מצה, לפי שיש אומרים שברכת המוציא היא על הפרוסה שהיא לחם עני וברכת על אכילת מצה היא על השלימה, לפיכך טוב לצאת ידי שניהם ולברך בתחלה שתי ברכות אלו ואחר כך יבצע כזית מהעליונה השלימה וכזית מהפרוסה.

ואף על פי שבשביל ברכת המוציא בלבד אין צריך לבצוע כזית מעיקר הדין אלא אפילו כל שהוא יכול לברך המוציא, מכל מקום כיון שבשביל ברכת אכילת מצה צריך לבצוע כזית, שעל פחות מכזית אינו יכול לברך שאינו יוצא ידי חובתו בפחות מכזית, ואם כן להאומרים שברכת על אכילת מצה היא על השלימה העליונה צריך לבצוע ממנה כזית, ולסברא הראשונה (שהיא עיקר) שברכת על אכילת מצה היא על הפרוסה צריך לבצוע כזית מן הפרוסה לפיכך לצאת ידי שניהם צריך לבצוע כזית מזו וכזית מזו.

ו ושני כזית אלו צריך לאכלם ביחד דהיינו שיכניסם לפיו בבת אחת, שאם יאכל מתחלה את הכזית של המוציא דהיינו של השלימה ואחר כך יאכל הכזית של אכילת מצה דהיינו של הפרוסה, יהיה מפסיק בין ברכת על אכילת מצה לאכילת כזית מהפרוסה באכילת מצה כזית מהשלימה, וכן להאומר שברכת המוציא היא על הפרוסה אם יאכל מתחלה הכזית מהפרוסה ואח"כ הכזית מהשלימה הרי הוא מפסיק בין ברכת אכילת מצה לאכילת כזית מהשלימה, לפיכך יכניסם לפיו בבת אחת. אבל אין צריך לבלועם בבת אחת אלא ירסקם בפיו ויבלע בתחלה כזית אחד כולו בבת אחת ואח"כ יבלע כזית השני בבת אחת.

שוע"ר סי' תעו

א מקום שנהגו לאכול בשר צלי בליל פסח אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול משום גזירה שמא יאמרו פסח הוא אסור להם לשנות מנהגם.

ג אפילו בשר עגל ועוף שאין הפסח בא מהם וכן כל דבר הטעון שחיטה אסור לאכול צלי במקום שנהגו שלא לאכול, לפי שהעולם יטעו בין צלי לצלי ויבואו להתיר גם בשר צלוי מכבשים ועזים כיון שהכל מין בשר.

ו נוהגין בקצת מקומות לאכול ביצים בסעודה זכר לאבילות חורבן בית המקדש, שכשהיה קיים היו מקריבין פסח ואוכלין בלילה זה, ועכשיו אין לנו פסח לכן מתאבלין עכשיו על זה, ומזה הטעם אוכלין ביצים גם בלילה השני.

לקוטי טעמים ומנהגים להגש"פ

סי' אל החרוסת: חרושת **אבן** חרושת **עץ** בלשון אשכנז: איפ"ל באר"י ניס"ן אינגב"ר צימרני"ד, ובלה"ק: תפוחים אגסים קידה אגוזים וקנמון (פע"ח שחהמ"צ פ"ו). אבל זה מכמה שנים אשר מנהגנו לא לקחת קידה וקנמון מחשש תערובת חמץ.

יסדר כו' ישראל ועליו כו'. "אצלנו הסדר ישראל לוי כהן, יל"ך - ורומז ג"כ שהוא כבר מהלך בעבודתו - ולא כל"י. בכלל: המצות - רומזים לכלים, מה שמניחים על המצות - לאורות. ולכן נוהגים לקחת מצות כפופות - בית קבול, שזהו ענין כלי האמית"י (שיחות פסח תרח"ץ).